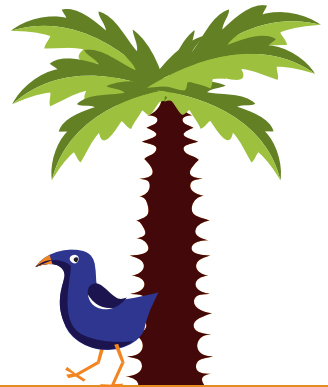

Waewae Tuatahi ia Wiki

He aratohu mā te whānau
me ngā kaitiaki ki te Waewae
Tuatahi Hīkoi ki te Kura ia Wiki

Feet First
COMMUNITY

Walk to School Every Week

Ia Wiki Hīkoi Ki Te Kura

He aha oti te Waewae Tuatahi Hīkoi ki te Kura ia Wiki?

Ko Waewae Tuatahi Hīkoi ki te Kura ia Wiki tētahi hōtaka e akiaki ana i ngā ākonga, ngā whānau me ngā kaitiaki kia haere ki te kura mā raro i te wā kotahi i te itinga rawa, ia wiki.

E matapaki ana tēnei pukaiti i ngā painga ki a koutou ko āu tamariki o te hīkoi ki te kura, e titiro ana hoki ki ētahi tikanga whaitake e taea ai tēnei e koe.

Kei te ākina ngā ākonga ki te hīkoi haumaruru tahi me ngā kaitiaki rātou ko ngā hoa, ki te whakauru rānei ki ngā kōkiri hīkoi a te kura ina taea ēnei.

Ka taea e ngā kura katoa ngā rauemi Waewae Tuatahi e tautoko nei i te hīkoi ki te kura i roto i te horopaki o te haumarutanga i te huarahi, te torotoro haere, te auahatanga me te āwhina i a Papatūānuku.

Mō ētahi pārongo anō mō Waewae Tuatahi Hīkoi ki te Kura ia Wiki haere ki www.feetfirst.govt.nz.

E kī ana ngā mātua/kaitiaki e hīkoi tahi ana me ā rātou tamariki ki te kura kua kitea e rātou he huarahi pai tēnei hei tūtaki tangata, hei whakahoa haere, hei whakapau wā whai ura me ā rātou tamariki.

Manatā © NZ Transport Agency
He mea whakaputa i Hui-tanguru 2009

ISBN (tānga): 978-0-478-33492-0 (print)
ISBN (ā-ipurangij): 978-0-478-33491-3 (online)

He
whakaparohe,
he hākinakina
hoki!

Te titiro a tētahi matua

Te kōrero mō Jackie

Ko tā mātou haere aratahi ko 1.4 km te roa, otirā e mōhio ana ngā tamariki kāore he tikanga kia haere mā runga motokā ina wehe atu mātou i te whare. Harikoa ana rātou ki te hīkoi te nuinga o ngā wā, te haere mā runga kuta rānei.

Ki tō mātou whānau he mea nui te noho ora, ā, ina taea, ka whakatauratia e māua ngā mātua ngā kōwhiringa hauora. E mōhio ana ngā tamariki kei te hīkoi mātou nō te mea rawa he pai mō mātou. Ko te tiaki i te taiao, te penapena moni, te whakahekenga hoki o te pōkīkī i ngā kūwaha o te kura, he painga tāpiri ērā. He tino hari, he hākinakina hoki te hīkoi, te haere mā runga kuta rānei.

I te ara ki te kura ka whakamātauria e mātou te tātaki kupu, ka whakawai i ngā whaikōrero akomanga, ka ako kia pēhea te whakawhiti haumaruru, ka anga rānei kia mau i a mātou ngā hoa ka kītea ki tawhiti. Ka tae atu ā māua tama ki te kura he pūwhero ngā pāpāringa, he kī tonu ngā pūkahukahu i te pūangi – rite rawa ki te mahi i taua mahi hira te ako.

I te ara ki te kāinga ka kōrero mātou mō ngā aha i tuhi ai ngā tama i te wā tuhi kōrero, i rangona rānei hei rongo kōrero, ā, ka hono mai anō ētahi atu tamariki ka rekareka ki te whai hoa i tā rātou hokinga ki te kāinga. Ka kite mātou i te huringa o ngā māra i te huringa o ngā wātau, kua noho hoki hei tino take hākinakina mō ā māua tama ngā wakakopi rahi i te papa whakatūrangā i taha atu ai mātou i tēnei tau. I tētahi ahiahi i mātakitaki mātou i tētahi whare e hīkina ana ki runga taraka!

He aha te take me hīkoi ki te kura?

He painga tā te hīkoi ki te kura mō ngā tamariki, mō ngā kaiitiaki me te taiao.

Mā te hīkoi ki te kura, ka whiwhi ai ngā tamariki ki te pūangi, ka hākinakina i te mahi hīkoi, ka whai wāhi hoki:

- ki te ako kia pēhea te huarahi e whakawhiti haumaruru ai
- ki te whakatupu i te kaha tūwehe
- ki te ako i ngā tikanga pai mō āpōpō
- ki te āwhina ki te whakaheke i te nui o te tūkinotanga o te hau
- ki te āwhina ki te whakaheke i tō rātou tapuwae waro
- ki te hākinakina tahi me ō rātou hoa i te hīkoi
- ki te tae whakahauora atu ki te kura, rite rawa ki te ako.

Mā te hīkoi ki te kura e hoatu wā ki ngā mātua me ngā kaiitiaki e ākona ai ngā tamariki nohinohi ki ngā pūkenga ā-huarahi me te haumarutanga whaiaro.

Mātai tūāhua ākongā

Isabella

Ki a au nei kia hīkoi koe ki te kura i ngā Rāhina katoa kia ora atu koe. Tuarua, ka roa ngā rā mōu, ā, ka tere anō te tipu pērā i ngā kararehe. Tuatoru ka ora atu, ka whiti ake tō āhua. He mea pai te whiwhi nui i te pūangi. He pai anō hoki te kite i ngā kararehe i te huarahi. He pai hoki ki a au te hīkoi i ngā Rāapa.

Ki te hīkoi koe - ka pai hoki āu tamariki ki te hīkoi.

He pai atu te hīkoi mō te taiao!

Ko te hīkoi te momo haere tino tauwhiro, tino pai ki te taiao. Kāhore hoki tōna utu!

E whakamahia nuitia ana e tātou katoa ō tātou motokā i tō mua rā, ahakoa mō ngā haere poto nei pērā i te haere ki te kura. Heoi kei te whai wāhi ēnei haere poto ki te whakaputunga ake o ngā haurehu kati kōtuhi i te hau takiwā, kei te tāpiri hoki ki te whakapokenga o te hau i te kāinga.

Mātai tūāhua ākongā

Meg

Ki tōku whakaaro ko te kura katoa kia eke pahikara, kia kuta, kia hīkoi rānei nō te mea he penapena moni, ā, ka āhei koe te hoko kai hei kai. Tuarua ka ora atu koe, ka whiwhi hoki ki te pūangi, he mea pai mōu. He mea whakamahana i a koe, he āwhina hoki kia rite rawa koe ki te ako. Tuatoru, ka heke te nui o ngā motokā i te tūranga motokā, i ngā huarahi anō hoki. Ki te hīkoi hoki ō mātua, ka ora tonu rāua. Ki tōku whakaaro he pai mō te hauora. Ko ēnei tonu ngā take e whakaaro nei ahau ko te kura katoa kia hīkoi, kia eke pahikara, kia kuta rānei ki te kura.

He rā kotahi o te rima, whiriwhiri kia kaua e taraiwa.

Me pēhea tāku ako i aku tamariki mō te haumarutanga ā-huarahi?

E akiaki ana a Waewae Tuatahi i ngā mātua me ngā kaitiaki ki te whai whakaaro ki ngā āhuatanga o te haumarutanga ina hīkoi ana me ngā tamariki.

Ko ngā kaihaere whakaraerae o te huarahi ko ngā tamariki. Ehara rātou i te pakeke pakupaku nei, kāore hoki rātou e titiro ki te ao pēnei i te pakeke. He ngoikoretanga ā-tinana, ā-pāpori, ā-hinengaro hoki ō rātou ki te whakarite whakatau mārama mō te haumarutanga ā-huarahi. Me whakaako ngā pūkenga haumarutanga ā-huarahi i te wā kōhungahunga e ngā mātua me ngā kaitiaki, me tiroiro hoki ngā tamariki i a rātou e whakawhanake ana i aua pūkenga i te wāhi haumarū, i te wāhi whakahaere hoki.

Ko koe anō te taurira matua mō te whanonga haumarū ā-huarahi, otirā ka ako ngā tamariki i ō tikanga pai me ō tikanga kino.

Mō ētahi atu pārongo me pēhea āu tamariki e ākona ai ki te māramatanga ā-huarahi, me kōrero ki te kairuruku haumarutanga ā-huarahi i tō kaunihera, tirohia rānei ngā pukaiti Ringa Āwhina (Helping Hands) kua whakawhanaketia mā ngā mātua me ngā kaitiaki e ngā Pirihiimana i www.police.govt.nz/service/yes/schools.html#SRSE

Arā anō tētahi pukapuka mahinga mā ngā tamariki e tautoko ana i ngā kōrero i te pukaiti Ringa Āwhina. Kei te wātea tēnei i te pirihiimana āpiha mātauranga o te hau kāinga, i te whare pirihiimana tūtata rānei.

Pēhea ki te kore e pai hei ara hīkoi mō āku tamariki te ara ki te kura?

Ki te kore e pai tō wāhi noho mō te hīkoi, kōrero ki te kaunihera kia matapakitia te taiao mō te hīkoi.

Tērā e tika kia hīkoi ngā tamariki ko rātou anake ina pakeke haere. He mea nui kia ako ngā tamariki i ngā pūkenga haumarutanga ā-huarahi, kia whakawhanake hoki i te māiatanga i mua i te wā me hīkoi rātou ko rātou anake, ahakoa kāore pea i te hīkoi ki te kura. Me mōhio hoki ngā tamariki ki te whakatakoto whakatau haumarua ina heipū me whakarerekē te ara whakamahere nā te mahinga huarahi, me ērā atu mea.

Ētahi whakaaro mō te hīkoi haumarua me tō tamaiti ki te kura

Meatia te hīkoi tōmua o te hīkoitanga ki te kura mā te whakamātau i tētahi o ēnei whakaaro:

Hīkoitia kotahi poraka ('te waiho motokā ka hīkoi' rānei): Waiho tō motokā i tētahi tūranga motokā haumarua i ētahi poraka pea o te kura, ka hīkoi tahi i te toenga o te ara me āu tamariki. Ina mōhio koe he māia rawa, he haumarua hoki o tamariki ki te hīkoi i ngā poraka whakamutunga ki te kura, tuku kia haere tahi me ngā hoa.

Me tiaki ki te kōwhiri i tētahi tūranga motokā he haumarua tonu te ara ki te kura. Me matapaki tahi pea, me whakamahere i te ara me tāu tamaiti, me te kōrero mō tōna pai.

Pahi hīkoi: Tēnei te hīkoitanga a ngā tamariki ki te kura i roto i tētahi rōpū whakahaere. Kōrero ki tō kura kia kite mēnā he kaupapa pēnei kē tō rātou, mēnā rānei ka taea tētahi te fīmata. Ka taea he pārongo āwhina te kite i www.landtransport.govt.nz/travel/school/walking-school-buses/index.html.

Ngā rōpū hīkoi kōkau: Ka hīkoi tahi ngā tamariki me o rātou mātua, kaitiaki rānei i ngā rōpū tokoiti, rōpū tokomaha rānei. Tērā e whakaae tahi pea ngā whānau ki te wāhi tūtaki me te wā o te wehenga.

Ka āhei ngā mātua te kōrero ki ngā kairuruku haumarutanga ā-huarahi i ngā kaunihera ā-rohe mō te whakaako i ā rātou tamariki ki te haerenga haumarua ki te kura. Kei ngā rauemi a ngā Pirihimana pērā i a Ringa Āwhina (Helping Hands) me Tae Haumarua Ana ki te Kāinga (Safely Home) ētahi pārongo tino pai.

Rāapa Hīkoi (Rāhina, Rātū rānei, arā atu): Ki te kore koe e āhei te hīkoi ki te kura ia rā, whakamātau ki te kōwhiri i te iti rawa he rā kotahi ia wiki e taea e koe.

Mātai tūāhua ākongā

Ella

Ki tōku whakaaro me hīkoi koe ki te kura ia Rāapa. Tuatahi ka whiti koe ina hīkoi. Ki te haere koe mā runga motokā e kore koe e whiti. Tuarua, ki te hīkoi koe tērā e kitea pea he kararehe, tō tiino kararehe. Tuatoru, e aroha ana ahau ki ngā Rāapa nō te mea e aroha ana ahau ki te hīkoi. Ko ēnei ngā take e hīkoi tonu ahau ki te kura.

Te titiro a tētahi matua

Te kōrero mō Phill

Ko te fīmata ki te mahi ia rā mā te hīkoi tahi mē tō tamaiti i te pūangi, me te tūtaki ki ētahi atu e noho tata mai ana, ki a au nei he tikanga pai tonu hei fīmata i te rā. Mō Phill, kua tinanatia te whakaaro. Ko Phill tētahi kaitūao i tētahi o ngā ara pahi hīkoi e toru o te kura tuatahi o tana tama, he auau tonu te hīkoi tahi me tāna tama.

He tākuhu hoki a Phill e mahi ana i te kāinga. E kite ana ia ahakoa ehara te hīkoi tahi me te kura pahi hīkoi i te ōrite o te oma, he pai tonu ki a ia te tūponotanga o tētahi wā ki tawhiti atu o tōna papamahi.

E akiaki ana a Phill i ngā mātua katoa kia whai whakaarohia te whakaurunga ki ngā kura pahi hīkoi. Kei roto i ngā painga kua kitea e ia ko ngā painga hauora mō ngā tamariki, ko te atawhai i te taiao, ko te hekenga o ngā utu penehīni, me te tūtaki ki ētahi hoa hōu o te wā kāinga.

Me whai whakaaro he pēhea e taea kia tino whai wāhi rawa koe ki te hīkoitanga i āu tamariki ki te kura.

Ngā pātai he riterite tonu te pātaitai

Kia pēhea tāku hīkoi tahi me taku tamaiti ki te kore au e whai tāima?

Kāhore rawa he tikanga ka iti ake te wā taraiwa i te wā hīkoi i ngā tamariki ki te kura.
Kāhore rawa ina whakaarohia e koe:

- tatarī ana kia mahana te motokā i tētahi ata makariri
- tango ana te motokā i te karātī, te tūranga motokā rānei
- tū ana mō te pehehīni
- tatarī ana i ngā rārangi motokā
- kimi ana i tētahi tūranga motokā haumarū.

He pēhea e mōhio ai ahau ka haumarū taku tamaiti ina hīkoi ana ki te kura?

E kaha akiaki ana a Waewae Tuatahi he mea nui kia tino tirotirohia te hīkoi a ngā tamariki nohinohi. Mā te hīkoi tahi me tāu tamaiti e āhei koe te ako ki a ia ngā pūkenga haumarū matua.

Whakamahia te wā hīkoi ki te kura ki te matapaki tahi me tāu tamaiti ētahi rautaki kia aha rātou ki te heipū ko rātou anake kei te hīkoi, ki te whakatata atu ki a rātou ētahi tāngata kāore e pai rātou, ki te matakū hoki/rānei rātou.

Pēhea ki te mahue i tāku tamaiti te kura pahi hīkoi?

Matapaki tahi mē tāu tamaiti kia aha ia ina mahue i a ia te kura pahi hīkoi. Me tiaki kei te mōhio tō tamaiti ki te ara ki te kāinga ina mahue ia i te haerenga ki te kura.

He pēhea e pai mōku te hīkoi ina makere i a au tāku tamaiti i te haere ki te mahi?

Mō ētahi mātua me ētahi kaitiaki, kore rawa e pai ki tō rātou momo oranga te hīkoi tahi me ngā tamariki ki te kura. Ko te makere i tētahi atu tamaiti i tētahi kura kē, ko te mea rānei kia tae moata ki te mahi ētahi mea ka whakauaua pea i te hīkoinga ki te kura.

Kia whai whakaarohia te rārangi o ngā kaupapa whakaaro hīkoi i tēnei aratohu, kia kōrero hoki ki ngā hoa me ngā hoa noho tata e tino mōhio ana koe mō tō rātou tikanga mau i ngā tamariki ki te kura. Tērā koutou e āhei pea te wehe i te mahi.

Ngā hononga paetukutuku whai pānga:

www.feetfirst.govt.nz

www.police.govt.nz/service/yes/schools

www.roadsense.co.nz

www.livingstreets.org.nz

www.gearednz.co.nz – koti parewai kitakita mō te tamariki

NZ TRANSPORT AGENCY
WAKA KOTAHI